

## Ανάλυση στα γεγονότα

**Εμπορευματοποίηση ή αναβάθμιση της εκπαίδευσης;***Η δωρεάν είναι αδιαπραγμάτευτη κατάκτηση***Του ΒΙΚΤΩΡΑ ΝΕΤΑ**

Δεν μπορεί να λυθούν τα προβλήματα της πολύπαθης, υποβαθμισμένης και ταλαιπωρημένης Ανώτατης Εκπαίδευσης με αυταρχικές κυβερνητικές αποφάσεις και προγραμματισμούς στους οποίους αντιδρά ολόκληρη η πανεπιστημιακή κοινότητα και μάλιστα δυναμικά, με κινητοποιήσεις, απεργίες, καταλήψεις σχολών και διαδηλώσεις. Αυτή η μέθοδος μεταρρυθμίσεων και αλλαγών, όσες φορές δοκιμάστηκε στο παρελθόν -και δοκιμάστηκε από όλες τις κυβερνήσεις και του ΠΑΣΟΚ- απέτυχε και οδήγησε σε συγκρούσεις και αδιέξοδο.

Όσες φορές, όμως, επιζητήθηκε συναίνεση ή ικανοποιήθηκαν αιτήματα της πανεπιστημιακής κοινότητας και γενικότερα της κοινωνίας για βελτίωση της εκπαίδευσης, προχώρησαν οι μεταρρυθμίσεις και είχαμε αποτέλεσμα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1963-1964 που έγινε από την κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου την οποία επεξεργάστηκε μετά από πολύχρονες και εξαντλητικές μελέτες ο κορυφαίος παιδαγωγός Ευάγγελος Παπανούτσος -τις περιέγραψε στο βιβλίο του «Αγώνες και αγωνία για την Παιδεία»- που είχε τοποθετηθεί γενικός γραμματέας του υπουργείου Παιδείας με υπουργό τον ίδιο τον πρωθυπουργό και υφυπουργό τον δημοσιόγραφο και λόγιο Λουκή Ακρίτα. Έγινε τότε μια πραγματική μεταρρύθμιση, που άντεξε στον χρόνο και στις κατεδαφίσεις που επιχειρήθηκαν. Βασικά στοιχεία της μεταρρύθμισης ήταν η καθιέρωση της δωρεάν Παιδείας σε όλες τις βαθμίδες και η αλλαγή στο σύστημα, στη διάρθρωση και στο περιεχόμενο των σπουδών.

Όσοι δεν γνωρίζουν τι ίσχυε έως τότε, δεν μπορούν να εκτιμήσουν τι εσήμαινε για τη μέση και τη φτωχή οικογένεια, ιδίως για εκείνη που σπούδαζε παιδιά στο πανεπιστήμιο, η δωρεάν Παιδεία. Στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο - Λύκειο πλήρωναν οι γονείς ένα ποσό για τη σχολική εφορεία, που χρησίμευε για την κάλυψη βασικών εξόδων των σχολείων (θέρμανση, γραφική ύλη κ.τ.λ.). Επίσης πλήρωναν για την αγορά των σχολικών βιβλίων. Στα πανεπιστήμια οι φοιτητές πλήρωναν ως δίδακτρα ένα ποσό ίσο με δύο μέσους μισθούς υπαλλήλου. Επίσης πλήρωναν εξετάστρα για κάθε μάθημα που έδιναν εξετάσεις -ήταν 50 δρχ. για κάθε μάθημα το 1956, δηλαδή ποσό μεγαλύτερο από το εργατικό μεροκάματο. Αν «κόβονταν» στην εξεταστική περίοδο του Ιουνίου, ξαναπλήρωναν εξετάστρα τον Σεπτέμβριο. Υπήρχαν καθηγητές που «έκοβαν» φοιτητές για να εισπράξουν διπλά εξετάστρα. Οι φοιτητές αγόραζαν τα συγγράμματα των καθηγητών. Οι βιβλιοπώλες είχαν εντολή από πολλούς καθηγητές να καταγράφουν τα στοιχεία των φοιτητών που αγόραζαν τα συγγράμματά τους, για να τους μεταχειριστούν ανάλογα.

Με την καθιέρωση της δωρεάν Παιδείας αυτό το απαράδεκτο καθεστώς, για την κατάργηση του οποίου έγιναν μεγάλοι φοιτητικοί αγώνες κατά τη δεκαετία του 1960, άλλαξε. Στις προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησής του τον Δεκέμβριο του 1963, ο Γ. Παπανδρέου είπε: «Με την καθιέρωσιν της δωρεάν Παιδείας στερούνται πόρων τα Ανώτατα Ιδρύματα και οι καθηγηταί των με τα εξετάστρα. Εις τα Ανώτατα Ιδρύματα θα παρασχεθῇ οικονομική ενίσχυσις, η οποία να καλύπτῃ το ποσόν, του οποίου θα στερηθούν. Και εις τους καθηγητάς των, διὰ την απώλειαν των εξετάστρων, καθώς και της υπερμέτρου τιμῆς ωρισμένων βιβλίων, θα δοθῇ επίδομα 5.000 δραχμῶν μηνιαίως. Επέρχεται τοιουτοτρόπως πλήρης ικανοποίησις».

Αν τελικά αναθεωρηθεί η σχετική συνταγματική διάταξη, όπως έχει προγραμματίσει η σημερινή κυβέρνηση και επιτραπεί η ίδρυση και λειτουργία μη κρατικών -«μη κερδοσκοπικών» κατά τη χρησιμοποιούμενη ορολογία- πανεπιστημίων, τότε θα έχει καταργηθεί η δωρεάν Παιδεία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στα λεγόμενα μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια οι φοιτητές θα πληρώνουν δίδακτρα κ.τ.λ., όπως συμβαίνει σε χώρες του εξωτερικού. Τα βασικά επιχειρήματα για την ίδρυση μη κρατικών πανεπιστημίων είναι: α) η χώρα δεν μπορεί να υστερεί έναντι των άλλων και κυρίως των ευρωπαϊκών, στις οποίες λειτουργούν ιδιωτικά πανεπιστήμια, β) δεν θα φεύγουν στο εξωτερικό τα χιλιάδες παιδιά που δεν εισάγονται στα ελληνικά πανεπιστήμια και έτσι δεν θα έχουμε αιμορραγία συναλλάγματος.

Η δωρεάν Παιδεία είχε επικριθεί και όταν καθιερώθηκε το 1963, από εκείνους που ήθελαν να είναι οι σπουδές προσιτές στους λίγους, στους «έχοντες και κατέχοντες». Υπήρχε όμως λαϊκό αίτημα, που εκφράστηκε με αγώνες, οι οποίοι κορυφώθηκαν τον Φεβρουάριο του 1962, όταν η κυβέρνηση του Κων. Καραμανλή εισηγήθηκε με νομοσχέδιο τη χορήγηση προίκα 300.000 δολαρίων στην πριγκίπισσα Σοφία, που θα παντρευόταν τον Χουάν Κάρλος της Ισπανίας. Στις ογκώδεις διαδηλώσεις τους, που κατέληγαν σε συγκρούσεις με την Αστυνομία -όπως συμβαίνει και σήμερα- οι φοιτητές κραύγαζαν τα συνθήματα «Προίκα στην Παιδεία και όχι στην Σοφία», «Δημοκρατία» και «1-1-4» (σημ.: ήταν ο αριθμός του ακροτελεύτιου άρθρου του Συντάγματος του 1952, που όριζε ότι: «Η τήρησις του παρόντος Συντάγματος αφιερώνται εις τον Πατριωτισμόν των Ελλήνων»). Κρατούσαν πλακάτ με το σύνθημα «15% στην Παιδεία», που ήταν το αίτημα για αύξηση στο 15% του προϋπολογισμού των δαπανών για την εκπαίδευση.

Και η τότε κυβέρνηση της ΕΡΕ του Κων. Καραμανλή -όπως συμβαίνει σήμερα- χαρακτήριζε τις κινητοποιήσεις υποκινούμενες και δεν ικανοποιούσε τα φοιτητικά αιτήματα. Και πώς να τα ικανοποιήσει, αφού ίσχυαν ακόμη τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων για την εισαγωγή στα πανεπιστήμια. Ο Γ. Παπανδρέου τόλμησε τη δωρεάν Παιδεία και σε όσους αντιδρούσαν έδωσε την εξής απάντηση με τις προγραμματικές δηλώσεις του: «Διευτυώθη ακόμη και η επίκρισις, ότι το μέτρον της δωρεάν Παιδείας αποτελεί υπερβολήν, εφ' όσον δεν υπάρχει ακόμη εις καμμίαν Δημοκρατίαν της Δύσεως. Εδωσα την απάντησιν, ότι επιτέλους δεν είναι ανάγκη να είμεθα πάντοτε ουραγοί. Δυνάμεθα να είμεθα και πρόδρομοι, αφού το δυνάμεθα. Αλλωστε, ημείς εις την Ελλάδα, την καλυτέραν πρώτην ύλην που διαθέτομεν, είναι ο Άνθρωπος, το πνεύμα. Και οφείλομεν να το αξιοποιήσωμεν εις το ακέραιον. Μόνον τοιούτοτρόπως όχι μόνον θα επιβιώσωμεν, αλλά και θα επικρατήσωμεν».

Τίθεται το ερώτημα σήμερα: Είναι ικανοποιητική η κατάσταση στην Ανώτατη Εκπαίδευση; Έχουμε πανεπιστήμια που να παρέχουν σπουδές επιπέδου και να χορηγούν πτυχία με ουσιαστικό αντίκρισμα; Η απάντηση είναι: όχι. Είναι αναγκαίο, λοιπόν, να γίνουν κατ' αρχάς αλλαγές και μεταρρυθμίσεις και να εξασφαλιστεί επαρκής χρηματοδότηση για την εφαρμογή τους. Πρώτη προϋπόθεση, επομένως, είναι, η γενναία αύξηση των κονδυλίων για την Παιδεία, όπως έγινε με τη μεταρρύθμιση Παπανδρέου - Παπανούτσου το 1963-1964. Δεύτερη προϋπόθεση είναι να ικανοποιηθούν χρονίζοντα αιτήματα της πανεπιστημιακής κοινότητας, της οποίας θα πρέπει να εξασφαλιστεί και η συμμετοχή στη διαμόρφωση της μεταρρύθμισης, η οποία θα πρέπει να προχωρήσει στην ουσία του προβλήματος, που είναι το σύστημα, η διάρθρωση και το περιεχόμενο των σπουδών.

Με αντίθετη την πανεπιστημιακή κοινότητα και ερήμην της δεν μπορεί να γίνει μεταρρύθμιση για την αναβάθμιση των πανεπιστημίων. Θα πρέπει, λοιπόν, και η πανεπιστημιακή κοινότητα, η οποία υπερασπίζεται τη συνταγματική διάταξη που ορίζει ότι «Η Ανώτατη Εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση» (άρθρο 16, παράγρ. 5), να αναλάβει τις ευθύνες της. Υπάρχουν πολλά ερωτήματα για το πώς έχει αξιοποιήσει ή δεν έχει αξιοποιήσει καθόλου την «πλήρη αυτοδιοίκηση» για να λύσει τουλάχιστον λειτουργικά προβλήματα των πανεπιστημίων και να μην περιμένει κυβερνητικές παρεμβάσεις. Πρέπει η πανεπιστημιακή κοινότητα, παράλληλα με τις κινητοποιήσεις, να καταθέσει και πλήρη πρόταση για μεταρρυθμίσεις και αλλαγές στα πανεπιστήμια, η οποία και να τεθεί σε δημόσιο διάλογο. Αυτή την ώρα κρίνονται και οι πανεπιστημιακοί από την κοινή γνώμη.